

Jonna Hyrkäs & Jenni Kivistö &
Anni Pahkala & Satu Tikkanen

KUVIEN KÄYTTÖ ESTEETTÖMÄN VUOROVAIKUTUKSEN TUKIJANA VARHAISKASVATUK- SESSA

Kuvien käyttö esteettömän vuorovaikutuksen tukijana varhaiskasvatuksen arjessa, toimintaympäristönä päiväkot

KUVIEN KÄYTTÖ ESTEETTÖMÄN VUOROVAIKUTUKSEN TUKIJANA VARHAISKASVATUK- SESSA

Toimintaympäristönä päiväkot

Jonna Hyrkäs & Jenni Kivistö & Anni

Pahkala & Satu Tikkanen

Opinnäytetyö

Kevät 2022

Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma

Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi

Tekijät: Jonna Hyrkäs, Jenni Kivistö, Anni Pahkala & Satu Tikkanen

Opinnäytetyön nimi: Kuvien käyttö esteettömän vuorovaikutuksen tukijana varhaiskasvatuksessa.

Työn ohjaaja: Pirjo-Riitta Ylikauma & Sanna Kurttila

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2022.

Sivumäärä: 37 + 3 liitettä

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin yhteistyössä Asikkalan kunnan päiväkotihulivilin kanssa. Hulivili on vuonna 2008 valmistunut vuorohoitoyksikkö, jossa toimii kuusi lapsiryhmää. Aihe opinnäytetyöhömmme tuli päiväkodin henkilöstöltä. Työntekijät kokivat, että lasten vuorovaikutuksen haasteiden vuoksi, ryhmiin tarvittiin menetelmiä kielellisen ilmaisuuden tueksi. He kokivat myös, etteivät olleet saaneet riittävästi opastusta kuvallisen tuen käyttämiseen ja soveltamiseen päiväkodin arjessa. Tutkimusten mukaan kuvallisen tuen käyttäminen lasten kielenkehityksen ja vuorovaikutuksen tukena hyödyttää kaikkia lapsia, joten kuvatuon tuominen osaksi päiväkodin toimintakulttuuria oli perusteltua. Tästä kumpusi opinnäytetyömme lyhyen aikavälin tavoite, joka oli tuottaa esteetöntä vuorovaikutusta tukeva kuvakansio sekä kansion käyttöä tukeva opas.

Toteutimme päiväkodin henkilöstölle kyselyn, jossa kartoitimme millaisia kuvia, kuvallisen tuen menetelmiä ja kuva-aiheita työntekijät työssään tarvitsevat ja miten niitä olisi heidän mielestään luontevinta käyttää. Työntekijöiden vastausten perusteella kuva-aiheita kohdennettiin tunneilmaisuuden esteettömyyden tukemiseen sekä kaveritilanteissa ja siirtymätilanteissa tapahtuvan vuorovaikutuksen tukemiseen. Oppaan tarkoitus on opastaa työntekijöitä käyttämään kuvia yhtenäisesti ja systemaattisesti osana päiväkodin arkea sekä antaa vinkkejä ja ideoita lasten esteettömän vuorovaikutuksen ja itseilmaisuuden tukemiseen. Tämä oli myös opinnäytetyömme pitkän aikavälin tavoite.

Opinnäytetyömme tietoperusta koostui 0–3-vuotiaiden lasten kasvun ja kehityksen tukemisen teoriasta, lasten kielenkehitykseen painottuen sekä varhaiskasvatuksen roolin tarkastelusta esteettömän vuorovaikutuksen tukijana. Tietoperustan laatimisessa käytettiin luotettavia ja mahdollisimman uusia lähteitä ja lähdekirjallisuutta hyödynnettiin monipuolisesti.

Yhteistyökumppani arvioi kuvakansion ja oppaan sisältöä sekä välivaiheissa että niiden valmistuttua. Muokkasimme materiaalia yhteistyökumppanin toiveiden mukaan, jotta lopputuote palvelisi työyhteisöä ja päiväkodin lapsia parhaiten. Toteutimme päiväkodin henkilöstölle palautekyselyn kuvakansion lopullisesta versiosta. Henkilöstö vastasi, että kansio soveltuu hyvin käytännön työhön ja edistää päiväkodin vuorovaikutuksen esteettömyyttä ja lasten osallisuutta. Kuvien teemat vastasivat päiväkodin tarpeita ja oppaan tietoperusta tarjosi tarpeellista tietoa ja uutta näkökulmaa kuvien käyttöön vuorovaikutuksen tukena. Tunnekuvat koettiin uutena ja hyvänä lisänä kuvallisen tuen toteuttamiseen. Aihettamme voisikin jatkokehittää paneutumalla tarkemmin lasten kuvalliseen tunnekasvatukseen ja tunteiden itseilmaisuuden tukemiseen.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, Esteetön vuorovaikutus, Kuvatuki, Kuvakommunikointi, Kielen kehitys.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in social services, Bachelor of Social Services

---

Authors: Jonna Hyrkäs, Jenni Kivistö, Anni Pahkala & Satu Tikkanen

Title of thesis: Visual support as a supporter of an accessible interaction in early childhood education

Supervisor: Pirjo-Riitta Ylikauma & Sanna Kurttila

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2022.

Number of pages: 37 + 3 appendices

Our thesis was implemented in collaboration with early childhood education unit Hulivili which is a municipal flexible child care unit in municipality of Asikkala. The idea for our thesis came straight from the employees who felt that they needed new methods to support the linguistic expression. They also felt that they didn't have adequate guidance for visual support. Several studies have shown that visual support benefits all children, so the long-term aim of the thesis was to bring the visual support as a systematic part of Hulivili's everyday life. The short-term aim of our thesis was to develop a folder for visual support images and also produce a guide for systematic and coherent practice of visual support. The themes for the folder emerged from an initial survey of the employees. Themes were emotional skills and accessible emotional self-expression, social skills and communication in transitional situations.

The theoretical framework of the thesis was based on supporting growth and development of 0-3-year-old children, emphasizing on linguistic development, and early childhood education as a supporter of an accessible interaction. Theoretical framework is based on reliable and accurate sources.

Folder was evaluated by the collaborator and modifications were made based on feedback. Final feedback was collected from employees with feedback survey. Survey indicated that folder is very suitable for everyday work and develops accessible interaction and children's participation. Theoretical framework of the folder offered necessary information of visual support and images for emotional self-expression were new and needed addition for visual communication.

Keywords: early childhood education, accessible interaction, visual support, visual communication, linguistic development

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	0–3-VUOTIAIDEN LASTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN	8
	2.1 Lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitys	9
3	VARHAISKASVATUS ESTEETTÖMÄN VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA	12
	3.1 Kielen ja vuorovaikutuksen tukeminen	13
	3.2 Kielellisten haasteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa	14
	3.3 Kuvien käyttö vuorovaikutuksen tukemisen menetelmänä	16
4	OPINNÄYTETYÖN KOHDERYHMÄ JA TAVOITTEET	18
	4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja omat oppimistavoitteemme	18
5	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	20
6	KUVAKANSION TOTEUTUS.....	23
	6.1 Projektioorganisaatio ja viestintä	23
	6.2 Toimintasuunnitelma	24
	6.3 Kehittämistarpeen tunnistaminen	25
	6.4 Ideointivaihe	25
	6.5 Luonnosteluvaihe	26
	6.6 Kehittelyvaihe	27
	6.7 Viimeistelyvaihe.....	28
7	ARVIOINTI.....	29
8	POHDINTA	31
	LÄHTEET.....	34
	LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatustalaki määrittelee, että varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kokonaisuutta, joka koostuu alle kouluikäisille lapsille tarjottavasta suunnitelmallisesta, tavoitteellisesta ja pedagogiikkaan painottuvasta kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Varhaiskasvatuksen toimintamuodoiksi on laissa määritelty päiväkodissa järjestettävä päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 1:1–2 §.) Lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisvaltainen tukeminen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, lasten osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen sekä huoltajien kasvatustyön ja toimivan perhe-elämän tukeminen ovat varhaiskasvatuksen pääasialliset tehtävät. Varhaiskasvatustalain ohella myös varhaiskasvatuksesta annettu valtioneuvoston asetus (Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) sekä Varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Toimintaa määrittelevät myös Suomen perustalaki (Suomen perustalaki 731/1999) sekä kansainvälisten sopimusten linjaukset tasa-arvosta (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986) yhdenvertaisuudesta (Yhdenvertaisuustalaki (1325/2014), ihmisoikeuksista (Euroopan ihmisoikeustalopimus 1990) sekä lasten oikeuksista (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989). (Opetustalhallitus 2018, 14–15.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on myös luoda jokaiselle lapselle yhtäläiset puitteet osallistumiseen ja itseilmaisuuun. Yksi keino ennaltaehkäistä vuorovaikutuksen- ja toiminnanohjauksen haasteita on vuorovaikutuksen varhainen tukeminen kielellistä ilmaisua tukevin keinoin. (Opetustalhallitus 2018, 41–42.) Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi kuvien käytön esteettömän vuorovaikutuksen tukemisessa varhaiskasvatuksen arjessa ja rajasimme varhaiskasvatuksen toimintaympäristöksi päiväkotiympäristön. Toteutamme opinnäytetyön yhteistyössä Asikkalassa sijaitsevan Päiväkoti Huliivilin henkilöstön kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena on edistää ja yhtenäistää kuvien käyttämisen kulttuuria ja tuoda kuvien käyttö kiinteämmäksi osaksi päiväkodin toimintakulttuuria ja arjessa tapahtuvaa viestintää. Yhtenäisellä kuvien käytöllä tavoitellaan lasten esteettömän viestinnän tukemista ja tavoitteena on tuoda lisää välineitä lasten itseilmaisuuun. Monipuolinen itseilmaisun tukeminen taas lisää lasten tasa-arvoista ja yhdenvertaista osallisuutta ja pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan. Osallisuus, vaikuttamisen mahdollisuudet ja yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia ja kehittää itseään tukevat myös kiinnittymistä vertaisryhmiin. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 76–79.)

Kuvatuen yhtenäistämällä tuetaan myös eri ammattiryhmien välistä toimintaa ja tuodaan kuvatu-
tuen käyttömahdollisuudet kaikkien työntekijöiden saataville ammattiryhmästä riippumatta. Koko
yksikön kattava yhtenäinen toimintakulttuuri helpottaa myös lasten siirtymiä ryhmästä toiseen ja
auttaa työntekijöitä tarjoamaan lapselle johdonmukaista tukea viestintään ja itseilmaisuun. Lyhyen
aikavälin tavoitteenamme on työstää kuvien käyttämisen tueksi esteetöntä vuorovaikutusta tukeva
ja päiväkodin arkeen sopiva kuvakansio. Pitkän aikavälin tavoitteenamme on opinnäytetyöllämme
tuoda kuvien käyttö osaksi päiväkodin toimintakulttuuria ja yhtenäistää kuvien käyttöä esteettömän
vuorovaikutuksen tukena varhaiskasvatuksen arjessa. Opinnäytetyön tietoperusta on kohdennettu
varhaiskasvatuksen 0–3-vuotiaiden lasten kasvun ja kehityksen tukemiseen, mutta materiaali pal-
velee koko varhaiskasvatusyksikköä ikään riippumatta.

Sosiaalialan kompetenssien mukaan sosiaalialan eettistä osaamista ovat ihmisarvon, tasa-arvoi-
suuden ja oikeudenmukaisuuden edistäminen sekä eettisesti perusteltu oman ja ammattialan ref-
lektio. (Arene ry 2017.) Omana oppimistavoitteenamme oli reflektoida tasa-arvoisuuden ja yhden-
vertaisten lähtökohtien toteutumista varhaiskasvatuksessa ja pohtia varhaiskasvatuksen roolia ni-
menomaan yhdenvertaisuutta edistävänä ja syrjäytymistä ehkäisevänä palveluna. Esteetöntä vuo-
rovaikutusta tukevan kuvakansion avulla tuetaan lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja
halujaan ja tarjotaan lapsille tasa-arvoisemmat lähtökohdat vuorovaikutukseen.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen pitää sisällään muun muassa sosiaalisen hyvinvoin-
nin ja osallisuuden edistämisen, syrjäytymisen ehkäisyn yhteiskunnassa ja yhteisöissä sekä osal-
listavien ja valtaistavien toimintatapojen omaksumisen osaksi työn toteuttamista. (Arene ry 2017.)
Oppimistavoitteenamme on tunnistaa yhteistyössä päiväkodin työntekijöiden kanssa lasten osalli-
suutta haavoittavia tekijöitä varhaiskasvatuksessa ja kehittää työntekijöiden käyttöön menetelmä,
jolla voi tukea lasten osallisuutta päiväkodin arjessa. Varhaisen tukemisen avulla ehkäistään haas-
teiden kasaantumista ja myöhempiä sosiaalisten taitojen, tunnetaitojen tai vuorovaikutustaitojen
ongelmia.

2 0–3-VUOTIAIDEN LASTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN

Lapsi perii jo geneeissään ne valmiudet, joita hän tarvitsee oppiakseen puhumaan ja ymmärtämään kieltä. Synnynnäinen kielikyky ei kuitenkaan aktualisoidu itsestään, ellei lapselle puhuta ja tästä syystä tarvitaan lapsen ja aikuisen välistä luonnollista vuorovaikutusta. (Aaltonen 2008, 89.)

Hoivalla vahvistetaan aivoja ja varhain kypsyviä järjestelmiä ja viestintää. Vauva alkaa heti syntymisen jälkeen kokea ärsykeitä ja vastasyntynyt vauva tunteeikin fysiologisen tilan, kuten nälkä, jano, kylmä tai kuuma, muutokset pahana olona. Vauva alkaa sopeuttaa elinympäristöönsä elimistönsä, havaintonsa ja reaktionsa. Vauva tarvitsee hoivaa, jotta hän sopeutuu muutoksiin, ja kykenee kasvamaan ja kehittymään. Alussa vauvan oppiminen on fyysistä, ja tietoisuuden ulkopuolella olevaa, josta vastaavat aivojen ensimmäisenä kypsyvät keskukset, joita kutsutaan liskoaivoiksi. Liskoaiivot säätelevät autonomisen hermoston kanssa tarkkaavaisuutta, vireyttä, ja ruumiintoimintoja, sekä käyttäytymismalleja. Liskoaiivot sijaitsevat väliaivoissa, ja liskoaivojen ohjaamia piirteitä ovat esimerkiksi oman vanhemman tunnistaminen ja äitiä kohti suuntautuminen. (Sajaniemi 2006, 86–87.)

Oikein ajoitetulla vasteella tarpeeseen nähden, opetetaan vauvalle luottamusta hyvän olon palautumiseen ja näin vauvan mielen rakenteiden kehittyessä, kehittyä myös tunne itseensä vaikuttamisesta. Lapsi oppii aloittamaan kommunikaation esimerkiksi itkullaan, ja siihen aikuinen vastaa. Oikein ajoitettuna nämä hoivan kokemukset luovat vakaata pohjaa minäkuvalle ja vastavuoroisuuden ymmärtämiselle. Liian myöhäinen vaste tarpeeseen, voi aiheuttaa epävarmuutta ja sen mukaista riippuvuutta hoitajasta ja liian aikainen hoito voi puolestaan aiheuttaa passiivisen asenteen mukaista riippuvuutta hoitajasta. Nämä molemmat mallit lisäävät riskiä passiivisen minäkuvan muodostumiseen ja se rajoittaa vaatimusten muuttuessa ympäristöön sopeutumisen keinoja. (Sajaniemi 2006, 89.)

Lapsella on luontainen tarve saada tunnustusta ja kokea itsensä ympäristölleen merkitykselliseksi, nämä tarpeet ohjaavat lapsen sosiaalista kehitystä. Lapsi saa vuorovaikutuksellisia kokemuksia, kun itkuun, hymyyn, jokelteluun ja nauruun vastataan tai kun aikuinen puhuu lapselle häneen keskittyen. Myönteinen ja kannustava palaute tukee lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä. (Heinämäki 2000, 13.) Vuorovaikutustaitojen kehitykseen vaikuttaa muun muassa perinnöllisyys sekä suuri

merkitys on ensimmäisen ikävuoden vuorovaikutuksen onnistumisella ja turvallisella suhteella muihin ihmisiin. (Alijoki 1998, 52.)

Leikki on lapsen ominaisin tapa oppia, toimia ja havainnoida ympäröivää maailmaa. Leikin avulla lapsi rakentaa kuvaa maailmasta, käsittelee kokemuksiaan ja rakentaa suhteita muihin ihmisiin. Vuoden ikäinen lapsi alkaa leikissä mallintaa jo aikuisen toimintaa, ja rakentamaan mielikuvitteista leikkiä. Kahden- kolmen vuoden iässä korostuu aikuisen leikin rikastuttaminen, ja lapsi mallintaa aikuista leikkiessään. Tähän ikäkauteen liittyy myös roolileikkeihin siirtyminen, ja lapsen kielen kehittämisessä puhumaan oppimisen kausi. Lapsi, kenellä kielellinen kehitys on viivästynyt tai hän omaa heikot kielelliset valmiudet, jää tällöin helposti leikistä ulkopuolelle ja hänen oppimisensa ja kehittymisensä hidastuu. (Halenius & Suhonen 2006, 74–75.)

2.1 Lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitys

Kielen ja vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehityksessä voidaan nähdä kaiken muun kehityksen perustana. Kieli luo mahdollisuudet ajatteluun, havaitsemiseen, ymmärtämiseen, tietämiseen ja tuntemiseen. Kielen ja vuorovaikutuksen avulla lapsi muodostaa yhteyden toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.) Kielellisten taitojen kehitys etenee kaikilla lapsilla samojen vaiheiden kautta, mutta lapsen sosiaalisella ja yhteiskunnallisella ympäristöllä on merkittävä vaikutus myönteisen kehityksen tukemisessa. (Koivula & Laakso 2017, 108.)

Kielen kehityksen perustana olevien vuorovaikutustaitojen kehitys lähtee liikkeelle lapsen synnynäisestä tarpeesta hakeutua yhteyteen häntä hoivaavan aikuisen kanssa. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan tarve vuorovaikutukseen on vauvan selviytymisen elinehto, sillä hän on täysin riippuvainen aikuisen tarjoamasta hoivasta. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 18.) Lapsi on siis jo syntyessään valmis vuorovaikutukseen, mutta lapsen kommunikatiiviset taidot kehittyvät vain vuorovaikutussuhteessa toisten ihmisten kanssa. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2014, 23–25.)

Kahden ensimmäisen ikävuoden aikana lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät monin tavoin jo ennen puhumaan oppimista. Tätä puhetta edeltävää kehitysvaihetta kutsutaan esikielelliseksi vaiheeksi, jossa lapsen vuorovaikutustaitojen kehitys on vahvasti jatkumollista, eli aiemmin kehittyvät taidot rakentavat pohjaa myöhemmin kehittyville taidoille. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen

2020, 18.) Näin ollen varhaislapsuudessa koetut varhaiset vuorovaikutustilanteet vaikuttavat merkittävästi lapsen myöhempään kehitykseen. Aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa muodostuvat inhimillisen viestinnän perustaidot sekä pohja tunne-elämän ja itsetunnon kehittymiselle, ja ne ohjaavat mm. sosioemotionaalisten ja kognitiivisten taitojen kehittymistä. (Hakamo 2011, 12–13.)

Kehityksen varhaisessa, ns. kahdenvälisessä vaiheessa 0-6kk iässä vauvan liikkeet ja ääntelyt saavat merkityksiä toisten ihmisten kautta. Katsekontakti, itku, hymy, ääntely sekä eleet ja liikkeet ovat vauvan ensimmäiset keinot vuorovaikutukseen. (Launonen 2007, 18, 26.) Kun vauvan itseilmaisuuksiin vastataan johdonmukaisesti lapsen tarpeisiin nähden sopivalla tavalla, vauva saa myönteisiä kokemuksia sekä vuorovaikutuksesta, toisista ihmisistä, kuin myös itsestään. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 17.) Kahdenväliselle vaiheelle ominaista on runsas kasvojen tapahtuva vuorovaikutus, vastavuoroiset tunneilmaisut ja niiden jäljittely lapsen ja vanhemman välillä. (Siiskonen ym. 2014, 31.) Vauva harjoittelee omaa äidinkieltään äännelemällä ja jokelteleällä. Noin 6kk iässä vauvan vokaalinen ääntely muuttuu tavumaiseksi eli kanoniseksi jokelteluksi. (Silvén 2006, 117.)

Noin puolivuotiaana lapsi alkaa suunnata huomiotaan lähiympäristöön, aluksi lähinnä esineisiin, ja hän alkaa tulla tietoiseksi paitsi omasta, myös toisten toiminnasta. Tätä n. 6-18kk ikään sijoittuvaa kehityksen vaihetta kutsutaan kolmenväliseksi vaiheeksi. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 22.) Jaetun tarkkaavaisuuden kehittyminen on merkittävä edistysaskel lapsen vuorovaikutustaidoissa, ja sillä tarkoitetaan lapsen kykyä tietoisesti jakaa yhteinen huomion kohde toisen ihmisen kanssa. (Koivula & Laakso 2017, 112.) Esikielellisen vaiheen keskeisin merkkipaalu on kyky tavoitteelliseen kommunikointiin n.12-14kk iässä, jolloin lapsi oppii käyttämään kommunikoivia eleitä saavuttaakseen haluamiaan asioita. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 19.) Lapsi oivaltaa, että voi omalla toiminnallaan vaikuttaa ympäristöönsä ja oppii mm. osoittamalla välittämään tietoa tarpeistaan ja haluistaan, sekä saamaan toisen ihmisen huomion. Lapsi alkaa suunnata ilmaisujaan toiselle ihmiselle ja odottaa niihin vastauksia. Tavoitteellinen viestintä on osoitus lapsen ajattelussa tapahtuneesta kehityksestä. (Siiskonen ym. 2014, 24.)

Esikielellinen ja kielellinen kehitys muodostavat jatkumon, ja n.12-24kk iässä rinnakkaisvaiheessa ne esiintyvät samanaikaisesti, kunnes esikielellinen vaihe päättyy lapsen alkaessa käyttää puhetta pääasiallisena kommunikointikeinonaan kahden vuoden iässä. (Siiskonen ym. 2014, 31–33.) Lapsi

tuottaa ensimmäiset sanansa n.12kk iässä, ja myös kommunikoivien eleiden käyttö vuorovaikutuksessa lisääntyy lapsen oppiessa ymmärtämään kielen ja kommunikoinnin tavoitteellisuuden. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 25–26.) Alle kaksivuotias lapsi ymmärtää kielellisiä ilmaisuja huomattavasti enemmän kuin mitä pystyy tuottamaan. Keskimäärin lapsi osaa 1,5vuotiaana sanoa n. kymmenkunta sanaa, mutta ymmärtää jo yli 200 sanaa. 2-3vuotiaana kielellisessä kehityksessä tapahtuu suuri harppaus, sanavarasto kasvaa nopeasti ja lapsi alkaa muodostaa lyhyitä lauseita. (Alijoki 1998, 40–65.) Kolmevuotias käyttää jo 3–5 sanan lauseita ja sanavarasto kattaa noin tuhat sanaa. Hän osaa jo kuvailla tekemistä, esineiden ominaisuuksia ja paikkoja, taivuttaa sanoja, ja hän hallitsee käsky-, kielto- ja kysymyslauseet. Kolmevuotiaan puhe on siis jo melko sujuvaa ja monipuolista, mutta äännevirheet ovat vielä yleisiä. (Hakamo 2011, 14.)

Lapsen kasvuympäristö ja lasta hoivaavien aikuisten sensitiivisyys vaikuttavat ratkaisevasti lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 34.) Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä merkityksellisempää on, että lapselle puhutaan ensi hetkistä lähtien, jotta hänen kielelliset taitonsa kehittyvät. Vaikka lapsi ei itse vielä puhuisi, hän kasvaa ja kehittyy vuorovaikutuksessa. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 35.) Ensimmäisen vuoden aikana aikuinen voi tukea lapsen kielen kehitystä sanoittamalla, toistamalla ja vahvistamalla lapsen havainnot ja tunteita ääneen sekä laulelemalla, loruilemalla ja kirjoja lukemalla. (Hakamo 2011, 23, 26, 14.) Kielellistä kehitystä virittävä puhe jättää tilaa vastavuoroisuudelle ja kuuntelemiselle. Lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehityksen tukeminen perustuu tunnesävyltään lämpimään, vastavuoroiseen ja keskustelemaan vuorovaikutukseen lapsen ja aikuisen välillä. (Siiskonen ym. 2014, 46–48.)

3 VARHAISKASVATUS ESTEETTÖMÄN VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA

Varhaiskasvatus ja päivähoido on merkittävä institutionaalinen kasvatusjärjestelmä, jossa kasvat-
tajien tehtävänä on taata lapsille turvallinen ja monipuolinen kasvuympäristö lapsen tarpeiden ja
toiveiden mukaisesti. (Halenius & Suhonen 2006, 73.) Varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perus-
tuu ajatukseen lapsen vuorovaikutuksellisesta oppimisesta muita ihmisiä ja ympäristöään havain-
noiden ja jäljitellen. Laadukkaan vuorovaikutuksen voidaan siis nähdä olevan tiivis osa varhaiskas-
vatuksen pedagogiikkaa ja tällöin myös varhaiskasvatuksen rooli kommunikaation ja vuorovaiku-
tuksen tukemisessa korostuu. (Kangas ym. 2021, 80–81.) Itsensä ilmaiseminen ja ymmärretyksi
tuleminen kuuluvat myös ihmisen perusoikeuksiin ja luovat turvallisuuden tunnetta. Turvallisuuden
tunne ja myönteiset vuorovaikutuskokemukset taas ovat oppimisen kannalta välttämättömiä. (Ope-
tushallitus 2018, 21–22.) Myönteiset kokemukset vuorovaikutuksesta vahvistavat myös lapsen pys-
tyvyyden tunnetta sekä sisäistä motivaatiota. (Kangas ym. 2021, 80–81.) Opinnäytetyömme perus-
tui juuri ajatukseen jokaisen perusoikeudesta vastavuoroiseen ja tasavertaiseen vuorovaikutuk-
seen sekä lasten osallisuuteen.

Varhaiskasvatus luo yhdessä kodin kanssa perustan lapsen oppimiselle ja lasten laaja-alaisen
osaamisen kehittäminen onkin määritelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasva-
tuksen keskeiseksi pedagogiseksi tehtäväksi. Laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuden muodosta-
vat ajattelun ja oppimisen, kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun, itsestä huolehti-
misen ja arjen taitojen, monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian osaamisen sekä osallistumi-
sen ja vaikuttamisen osa-alueet. Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tarkoitus on opettaa lasta
toimimaan arjessa tilanteiden edellyttämällä tavalla ja olemaan kehittyvä ja kehittävä osa omia yh-
teisöjään ja yhteiskuntaa. Vastavuoroisen ja tasavertaisen vuorovaikutuksen harjoittelu on kiinteä
osa vuorovaikutuksen ja ilmaisun oppimisen osa-alueita. (Halenius & Lummelahti 2018, 24–27.)

Esteettömällä vuorovaikutuksella tarkoitetaan puheen tukemista visuaalisin tai konkreettisin kei-
noin. Esteettömän vuorovaikutuksen tarkoitus on tarjota keinoja ja mahdollisuuksia ilmaista itse-
ään, ymmärtää muita ja osallistua. Käyttämällä esteettömän vuorovaikutuksen keinoja vahviste-
taan lapsen osallisuutta ja rikastetaan lapsen mielikuvitusta. Kuvien käyttäminen osana esteetöntä
viestintää vähentää itseilmaisun ja puhumaan oppimiseen liittyvää painetta ja toimii ilmaisuka-
navana silloin, kun ymmärtäminen ja ilmaisu jostain syystä kangertelee. (Hämäläinen, Merikoski,
Munne, Nikkilä & Pulli 2013, 4,6.)

Esteettömän vuorovaikutuksen kehittyminen lähtee liikkeelle tilannemerkeistä, joissa muodostuu yhteinen ymmärrys viestijöiden välille. Samassa tilanteessa samanlaisena toistuvista merkeistä ja eleistä teemme päätelmiä, jotka rakentavat yhteistä viestintää. Esim. lapsen osoittaessa hyllyä, jossa tietää tutin olevan, tilanteen toistuessa samanlaisena sekä lapsi että aikuinen oppivat eleen merkityksen. Lopulta aikuinen tietää lapsen etsivän tuttia, vaikka tutti ei olisikaan hyllyllä. Tilannemerkeille ominaista on, että ulkopuoliset eivät ymmärrä niitä ilman merkkien avaamista. Tilannemerkkien avaaminen on tärkeää, sillä se laajentaa lapsen viestintäpiiriä. (Hämäläinen ym. 2013, 5.)

3.1 Kielen ja vuorovaikutuksen tukeminen

Lapsen kieli kehittyy leikkimisen, liikkumisen, tutkimisen sekä taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen myötä. Tästä syystä varhaiskasvattajien tulisi tarkkailla ja tietoisesti tukea kunkin lapsen kielen käyttöä ja ohjata lapsia vuorovaikutukseen näillä kaikilla heille ominaisilla toiminnan tapojen alueilla. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 17–18.) Pienten lasten kanssa vuorovaikutuksen on oltava lapsen kehitystason mukaista. Puheen tulee olla selkeää, aikuisen kasvojen liikkeet ja ilmeet tulee olla nähtävissä ja puhetta tuetaan visuaalisilla tai konkreettisilla menetelmillä. Aikuinen myös havainnoi sitä, ymmärtävätkö lapset häntä ja vastaa lapsen kysymyksiin ja aloitteisiin herkästi sekä aikaa antaen. (Helenius & LummeLahti 2018, 85.) Pienten lasten ryhmissä, joissa vuorovaikutuksen vertaistuellinen oppiminen on vielä vähäistä, on aikuisen erityisen tärkeää huolehtia tilanteiden sanoittamisesta ja vuorovaikutuksellisten tilanteiden luomisesta perushoidollisissa hetkissä. (Helenius & LummeLahti 2018, 152–154.) Lapsen sensitiivinen kohtaaminen ja perustarpeisiin vastaaminen ovat myös oleellinen osa hyvän vuorovaikutussuhteen syntymistä. Kiintymyssuhdeteorian mukaan varhaiset vuorovaikutuksen mallit luovat pohjan lapsen käsitykselle hänestä itsestään ja ihmissuhteista yleensä. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, 120–122.)

Varhaiskasvatuksessa on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen ja kielellisten taitojen kehittämiseen leikinomaisin ja lapselle ominaisin tavoin. Lasten itseilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoja tukemalla voidaan ehkäistä kielellisten ongelmien kehittymistä. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.) Kun vuorovaikutus pidetään lähtökohtaisesti kokonaisvaltaisena ja kielellistä viestintää tuetaan erilaisin keinoin, tuetaan myös riskiryhmään kuuluvien ja hitaasti kehittyvien lasten vuorovaikutuksellisten taitojen kehittymistä. (Savinainen-Makkonen & Hällback 2012, 288–289)

Kielen käyttämisen kulttuuriin varhaiskasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota. Käytetäänkö kieltä monipuolisesti lasten ohjaamisen ja käskemisen lisäksi myös tunteiden ilmaisuun, vuorovaikutukseen ja luomiseen? Kielen avulla voidaan hankkia ja välittää tietoa, luoda sosiaalisia suhteita, mutta myös vaikuttaa, välittää havaintoja, tunteita ja ajatuksia sekä säädellä omaa ja toisten käyttäytymistä. (Pärkö 2004, 211.) Aikuisen tulisi myös muistaa vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja lasten osallisuuden tukeminen vuorovaikutustilanteissa. Tämä tarkoittaa lasten aloitteellisuuden tukemista, ja herkkyyttä tulkita myös lapsen ei-sanalliset viestit. (Kangas ym. 2021, 82–83.)

3.2 Kielellisten haasteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa

Launosen (2007) mukaan lapsen varhaisen kielen ja puheen kehitys on hyvin yksilöllistä, eikä aina ole helppo määritellä eteneekö kehitys normaalivaihtelun rajoissa vai onko tilanteesta syytä huolestua. (Launonen 2007, 45.) Puheen, kielen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen arviointi on keskeinen osa lasten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn seurantaa. (Asikainen & Hannus 2013.) Tästä syystä onkin tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset tuntevat ja ymmärtävät lapsen kehityksen vaiheet, jotta ongelmiin pystytään puuttumaan varhaisessa vaiheessa, ja lapsen kasvua suojaavia ja vahvistavia tekijöitä ryhdytään aktivoimaan. (Koivula & Laakso 2017, 108.)

Kun lapsella ilmenee haasteita kasvun, kehityksen tai oppimisen osa-alueilla, on hänelle taattava riittävä tuki täysipainoiseen osallistumiseen. Integraatioajattelun mukaisesti lapsen hoito järjestetään lapsen omassa lähipäiväkodissa ja tavallisessa lapsiryhmässä. Tavoitteena on kuitenkin taata ryhmään osallistuminen inkluusioperiaatteen mukaisesti, jossa lapsen osallisuus ja osallistuminen toteutuvat ryhmän tasavertaisena jäsenenä. Tukemisen järjestelyt toteutetaan mahdollisimman kiinteänä ja luonnollisena osana ryhmän toimintaa ja ymmärretään pedagogisen monimuotoisuuden hyödyttävän myös ei-tuen-tarpeisia lapsia. (Helenius & Lummelahhti 2018, 192–195.)

Valtaosa erityisen tuen tarpeista varhaiskasvatuksessa liittyy kielelliseen kehitykseen, ja ilmenee sekä puhumisen että kielen ymmärtämisen ongelmina. Haasteet kielen ja puhumisen alueella enakoivat usein hankaluuksia myös sosiaalisten taitojen kehityksessä. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.) Monikielisten ja vieraskielisten lasten suomen kielen taitoa kehitetään myös monipuolisilla vuorovaikutustilanteilla, tavoitteena arkielämän kieli, jota omaksumalla lapsi saa valmiuksia havain-

tojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen. (Opetushallitus. Maahanmuuttotilastaisesta oppijasta varhaiskasvatuksessa.) Lapsi tarvitsee lähelleen kasvattajia, jotka tuntevat ja tietävät lapsen yksilöllisen tavan kommunikoida ja sitä, että kasvattajat eläytyvät ja reagoivat lapsen kontaktialoitteisiin ja näin rohkaisevat lapsen halua vuorovaikutukseen. (Nurmi & Välimäki 2011, 17–18.)

Erityisesti kielellisiä vaikeuksia omaavien lasten minäkäsityksen muodostumiseen on tärkeää kiinnittää huomiota. Lapsi, jonka kielellinen ilmaisu on heikkoa, tarvitsee paljon kannustusta ja rohkaisua vuorovaikutukseen, mutta myös selkeät rajat toiminnalleen. Vaikeudet itseilmaisussa voivat olla lapselle turhauttavia, jonka seurauksena lapsi voi kokea yrittämisen pelkoa, itsetunnon heikkenemistä ja vuorovaikutuksen välttelemistä. Aikuisten antamalla palautteella ja tunneviesteillä on suuri merkitys. Kun aikuinen on tilanteessa lapselle läsnä, osoittaa kiinnostuksensa ja hyväksyntänsä positiivisin elein, hän rohkaisee lasta kommunikaatioon. Aikuisen hyväksyvä viestintä ja lapsen luottamuksen syntyminen ovat ensimmäinen askel kohti yhteistä kommunikaatiota. Vuorovaikutuksen kannalta tavoitteellista harjoittelua tärkeämpää on kiireetön yhdessä oleilu, tunteiden ja kameran ja perusluottamuksen rakentaminen, eli niin sanottu "oleilupedagogiikka". (Pärkö 2004, 214–217.)

3.3 Kuvien käyttö vuorovaikutuksen tukemisen menetelmänä

Ihmisten ensisijainen kommunikointikeino on puhe, jonka sanomaa usein vahvistetaan ei-kielellisin tavoin, kuten ilmein ja elein. Kommunikointitapoja on kuitenkin useita, eikä kommunikointi edellytä puheen tuottamista. (Huuhtanen 2011, 12–13.) Vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä puheen täydentämiseen kutsutaan AAC-menetelmiksi. Näitä ovat muun muassa tukiviittomat, esineet, kuvat ja erilaiset puhetta tukevat tai korvaavat kommunikointilaitteet. Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien tai puhetta tukevien keinojen käyttö tulee aloittaa mahdollisimman varhain, heti kun puheessa ja sen kehityksessä havaitaan viivästymää tai puutteita. Vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien tavoitteena on auttaa lasta ymmärtämään puhetta ja tukea lapsen oppimista sekä ne auttavat lasta oppimaan uusia tapoja itseilmaisuun ja aktiivisena kommunikoijana toimimiseen. (Savinainen-Makkonen & Hällback 2012, 288–289.)

Lapsesta voi tulla taitava kommunikoija, vaikkei puhuminen sujuisikaan. Puhetta korvaavien keinojen käyttäminen arjen vuorovaikutustilanteissa vauhdittaa lapsen ymmärtämis- ja ilmaisutaitojen kehitystä. (Papunet 2014, 10, 13.) Varhaiskasvatuksen kuvitettu ympäristö houkuttelee lasta kertaamaan ja oppimaan sanoja sekä niiden merkityksiä eri yhteyksissä. Kuvitettu ympäristö auttaa jokaista lasta oppimaan kieltä. (Kess & Kielinen 2020, 50.)

Kuvia voi käyttää samaan tapaan kuin sanojakin. Kuvilla voi hakea huomiota, ilmaista päivittäisiä tarpeita, keskustella ja pyytää asioita. Kuvilla voi myös valita, kieltäytyä, vastustaa, kehottaa, käskä, kysyä ja ihmetellä. Lisäksi kuvat toimivat apuna, kun lapsi haluaa kommentoida ja kertoa, ilmaista tunteita tai kuvitella. (Tikoteekki – Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus 2014, 3.) Kuvia voidaan käyttää osana ilmaisua korvaamaan ja tukemaan puhetta. Kuvalla voidaan tukea vuorovaikutusta, kuullun ymmärtämistä, tarkkaavuutta ja keskittymistä sekä muistia. Kuvien käyttö voi selkeyttää toimintaohjeita ja kertoa menneestä ja tulevasta. (Hämäläinen ym. 2013, 11.)

Kuvien käyttö aloitetaan yleensä yksittäisistä kuvista ja lapselle tutuista arjen sanoista ja käsitteistä. Laajempia yläkäsitteitä kuten eläin tai hedelmä, voi olla vaikea hahmottaa, ja käsitteiden laajentamiseen kuvien avulla tarvitaan toistoa, selkeää nimeämistä ja lajittelua esim. eläimet ja ihmiset. (Hämäläinen ym. 2013, 12.) Kuvia voidaan käyttää irtokuvina yksinkertaisten kehotusten tai toiminnanohjauksen tukena tai kuvista voidaan muodostaa toimintatauluja, joissa kuvilla pyritään kuvaamaan moniosaisia ohjeita ja tapahtumaketjuja. (Savinainen-Makkonen & Hällback 2012, 288–289.)

Kuvia käyttäessä aikuinen voi antaa mallia lapselle osoittamalla kuvia puheensa rinnalla. Näin myös lapsi oppii kertomaan asioista kuvien avulla. (Papunet 2014, 10, 13.) Kun puhuessa osoittaa kuvia, puhe vaistomaisesti hidastuu ja selkeytyy ja olemus rauhoittuu. Kun puheeseen yhdistyy visuaalinen viestintä eli kuvat, lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta paremmin ja samalla katsoo sitä, mitä kuuntelee. Moni muistaa kuulemansa asiat paremmin näkömuistin ollessa viestin tukena. Kuva on dokumentti, kiintopiste, jonka avulla voi varmistaa kuulemansa ohjeet tai esim. hahmottaa päivän kulkua. (Hämäläinen ym. 2013, 6.) Näyttämällä lapselle sanallisen ohjeen lisäksi kuvan, lapsi hahmottaa paremmin sen mitä häntä pyydetään tekemään ja oppii samalla uuden sanan. Kuvien avulla voimme myös ennakoida lapselle tulevia tapahtumia, esimerkiksi retkelle lähtöä, sekä opettaa jo etukäteen sanoja, mitä tarvitsemme uudessa tilanteessa. (Kess & Kielinen 2020, 50.) Lapsi oppii vähitellen, että kuvan valitsemisen ja tulevan tapahtuman välillä vallitsee syy-seuraussuhde, johon voi itse vaikuttaa. Kuvaa osoittamalla tai katsomalla lapsi voi esimerkiksi ilmaista haluavansa asioita, jotka eivät muuten olisi hänen saatavillaan. (Tikoteekki – Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus 2014, 5.)

4 OPINNÄYTETYÖN KOHDERYHMÄ JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme oli kehittämishanke, joka suunniteltiin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön ja myös toteutettiin siellä, tämän jälkeen työ arvioitiin ja raportoitiin. Opinnäytetyö kehitti yhteistyötä varhaiskasvatuksessa toimivien eri ammattiryhmien välillä ja sen avulla luotiin yhteistä toimintamallia varhaiskasvatukseen. Kuvatuen yhtenäistämällä autetaan eri ammattiryhmiä tukemaan lasten esteetöntä vuorovaikutusta ja tuodaan kuvatuen käyttömahdollisuudet kaikkien työntekijöiden saataville ammattiryhmästä riippumatta.

Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön, sillä työelämästä nousi selkeä ja konkreettinen tarve, johon halusimme lähteä vastaamaan. Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat ensisijaisesti Päiväkoti Hulivilin lapset, jotka hyötyvät kuvallisen tuen yhtenäisestä ja systemaattisesta käytöstä yksikön arjessa, mutta esteetöntä vuorovaikutusta tukeva kuvakansio palvelee myös varhaiskasvatusyksikön työntekijöitä.

4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja omat oppimistavoitteemme

Opinnäytetyön lyhyen aikavälin tavoitteena oli työstää Päiväkoti Huliviliin, kuvien käyttämisen tueksi, esteetöntä vuorovaikutusta tukeva kuvakansio. Kansion tarkoituksena oli helpottaa ja yhtenäistää kuvien käyttämisen kulttuuria päiväkodin toiminnanohjauksellisissa tilanteissa, sekä olla apuna päiväkodin haastavien tilanteiden ratkaisemisessa. Pitkän aikavälin tavoitteena opinnäytetyöllä oli tuoda kuvien käyttö osaksi päiväkodin toimintakulttuuria ja yhtenäistää kuvien käyttöä esteettömän vuorovaikutuksen tukena, varhaiskasvatuksen arjessa.

Sosiaalialan kompetenssien mukaan sosiaalialan eettistä osaamista ovat ihmisarvon, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistäminen sekä eettisesti perusteltu oman ja ammattialan reflektio. (Arene ry 2017.) Omana oppimistavoitteenamme oli reflektoida tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisten lähtökohtien toteutumista varhaiskasvatuksessa ja pohtia varhaiskasvatuksen roolia nimenomaan yhdenvertaisuutta edistävänä ja syrjäytymistä ehkäisevänä palveluna. Esteetöntä vuorovaikutusta tukevan kuvakansion avulla tuetaan lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan ja tarjotaan lapsille tasa-arvoisemmat lähtökohdat vuorovaikutukseen.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen pitää sisällään muun muassa sosiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen, syrjäytymisen ehkäisyn yhteiskunnassa ja yhteisöissä sekä osallistavien ja valtaistavien toimintatapojen omaksumisen osaksi työn toteuttamista. (Arene ry 2017.) Oppimistavoitteenamme oli tunnistaa lasten hyvinvointia ja osallisuutta haavoittavia tekijöitä varhaiskasvatuksessa ja kehittää työhön osallisuutta tukevia ja syrjäytymistä ehkäiseviä työmenetelmiä ja -käytänteitä. Varhaisen tukemisen avulla ehkäistään haasteiden kasaantumista ja myöhempiä sosiaalisten taitojen, tunnetaitojen tai vuorovaikutustaitojen ongelmia.

5 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Etiikalla tarkoitetaan luonnetta, ominaisuuksia, luonteen hyvyyttä tai pahuutta. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan vastuullisuutta, eettisyyttä ja rehellisyyttä. Usein etiikka rinnastetaan myöskin moraalinkäsitteeseen. Moraalilla tarkoitetaan yksilön arvoja ja niistä kumpuavaa toimintaa. Termeillä on kuitenkin eroa; korkean moraalin omaava yksilö ei välttämättä tunne tutkimusetiikkaa ja toimi sen mukaisesti. (Mustajoki & Kohonen 2021.) Tutkimusetiikka voidaan nähdä tutkijoiden ammattietikana, eettisinä periaatteina ja normeina, arvoina ja hyveinä, tai metatieteenä ja moraalin teoriana, eli tutkimuseettisenä järjestelmää ja periaatteita kuvaavana. Tutkimusetiikka voidaan jakaa tieteen sisäiseen, eli tieteenalan luotettavuuteen ja totuudellisuuteen ja ulkoiseen etiikkaa, eli siihen, kuinka tieteen ulkopuoliset intressit vaikuttavat siihen, kuinka tutkitaan, ja mitä tutkitaan. (Mäkinen 2006, 14–15.)

Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, ettei opinnäytetyö sisällä ristiriitoja tai anna sattumanvaraisia tuloksia tai kehittämis ehdotuksia, vaan aineisto on koottu, suunniteltu ja toteutettu huolella, ja koko opinnäytetyön prosessin ajan työskennellään johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti. (Vilka, 2021, 132.) Opinnäytetyömme oli tietoperustaltaan luotettava. Aineiston kokoamiseen käytettiin huolellista paneutumista eri opinnäytetyön vaiheissa. Opinnäytetyön prosessimme eteni johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti opinnäytetyön suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin ja ryhmämme toimi joustavasti ja suunnitelmallisesti koko prosessin ajan.

Tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kuuluu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen mukaan ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen yleisiin periaatteisiin. Tutkimukseen tai kehittämiseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistuvilta tarvitaan suostumus osallistumiseen ja heidän antamiensa tietojen käyttämiseen, ja osallistujaa tulee aina informoida ennen aineiston kokoamista, ja opinnäytetyöstä tulee antaa osallistujille riittävästi tietoa. (Vilka, 2021, 80.) Kaikkia henkilötietoja sisältäviä tutkimusaineistoja sitoo vaitiolovelvollisuus, eikä tutkimusaineistoa saa luovuttaa muille. (Mäkinen, 2006, 148). Pidimme yhteistyötahon kanssa avointa yhteyttä prosessin eri vaiheissa, ja annoimme heille riittävää informaatiota opinnäytetyömme prosessia koskien, alusta loppuun saakka. Päiväkodin kanssa tehtävä yhteistyö sai olla näkyvää, ja yhteistyöpäiväkodin nimi sai olla esillä opinnäytetyössä. Kuitenkin henkilökunnan ja päiväkodin lasten anonymiteetti suojattiin, lasten ja henkilökunnan yksityisyyden suojaa kunnioitettiin.

tiin ja se salassa pidettiin. Informoimme yhteistyötahoa vastausten luottamuksellisesta keräämisestä ja yksityisyydensuojasta (LIITE 1). Aineistonkeruuseen käytetyn Webropol-kyselylomakkeen kautta tulleet vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti, vastaajien yksityisyys säilytettiin.

Opinnäytetyössämme käytettävä kieli vastasi hyvään asiatyyliin, ja työssämme näkyi aiheen asiantuntijuus, mutta tekstin asiasisältö oli kaikille ymmärrettävässä muodossa. Ohjeistus eteni johdonmukaisesti ja kansio sisälsi oleellisen, työelämän tarpeista nousevan tiedon selkeästi ja tiivistetyksi ilmaistuna. Materiaalille asetettujen tavoitteiden laatisemassa kuultiin varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja kuvakansion sisältö vastasi näihin tavoitteisiin. Työntekijöitä kuulemalla varmistimme, että kuvakansio vastasi työelämän tarpeisiin.

Lähdekritiikki, joka tarkoittaa, että tutkijan on tulkittava lähteen sisältöä ja merkitystä, sekä pohdittava kirjoittajan aitoutta, arvostettavuutta, organisaatiota, lähteiden arvovaltaisuutta, viitteiden oikeapoppista merkitsemistä ja julkaisun arvostettavuutta ja ajankohtaisuutta. Asianmukainen lähteisiin viittaaminen kertoo tutkimuksen tieteellisyydestä ja laadusta, sekä lukijan perehtyneisyydestä ja lukeneisuudesta. (Mäkinen 2006, 128,130.) Lähteiden aitous tulee selvittää, samoin pohtia lähteen riippumattomuutta. Kun pohditaan lähteiden riippumattomuutta, primaari- ja sekundaarilähteiden välillä on osattava tehdä ero. Primaari-, eli ensikäden lähteet ovat luotettavimpia ja aidoimpia, kun taas sekundaarilähteet ovat alttiina eri tahojen vaikutuksille, koska ovat kulkeneet monen tahon kautta. (Mäkinen 2006, 128.) Työssämme etsimme primaarilähteet, jotta saimme luotettavia lähteitä opinnäytetyöhömmä. Käytimme mahdollisuuksien mukaan uudempaa tietoperustaa laatiesamme opinnäytetyömmä tietoperustaa, jotta tieto oli ajantasaista ja laadukasta. Tarkastimme lähteiden kirjoittajan suhteen aitouden ja ammatillisuuden, jotta käyttämämme tieto lähteisiin perustuen oli arvokasta ja aitoa. Tietoperustassa ja opinnäytetyömmä kuvakansioon liittyvässä ohjeituksessa merkitsimme lähteet asianmukaisesti ja luotettavasti. Jokainen viittaamamme lähde merkittiin niin tekstiviitteenä, kuin lähdeluetteloon.

Plagiointi on ajatusten ja ideoiden anastamista. Plagiointia ovat esimerkiksi epäselvät tai vaillinaiset viittaukset. (Vilka & Airaksinen 2003, 78.) Opinnäytetyötä koostaessa emme plagioineet alkuperäistä lähdeä.

Papunetin kuvia saa käyttää epäkaupallisiin tarkoituksiin, mikäli kuvien alkuperäinen lähde mainitaan. Kuvia ei saa käyttää myytävissä tuotteissa. Kuvien muokkaaminen on sallittua, kunhan alkuperäisen tekijän ja lähteen lisäksi mainitaan kuvan alkuperäisestä muokkaamisesta. Kuvapankin

kuvat on lisensoitu Nimeä-Epäkaupallinen-JaaSamoin-Lisenssillä (Creative Commons). (Papunet 2021.) Tämän ohjeistuksen mukaisesti pystyimme käyttämään Papunetin kuvapankin kuvia opinnäytetyössämme, kun mainitsimme alkuperäisen lähteen ja tekijän, emmekä käyttäneet kuvia kaupalliseen tarkoitukseen.

6 KUVAKANSION TOTEUTUS

Kuvakansion lähtökohtana oli esteetön vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Kuvakansion avulla pyrittiin tukemaan lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan. Opinnäytetyön tietoperusta kohdennettiin varhaiskasvatuksen 0–3-vuotiaiden lasten kasvun ja kehityksen tukemiseen, mutta materiaali palvelee koko varhaiskasvatussyksikköä ikään riippumatta. Kuvakansio sisälsi niitä kuvia, joiden tarve nousi esiin yhteistyötaholle tehdyn alkukartoituksen myötä.

Kuvakansion laatutavoitteet koskivat tuotettua kuvakansiota. Yhtenä laatutavoitteena oli kuvakansion ulkomuodon selkeys ja johdonmukaisuus. Kuvakansiosta tavoiteltiin helppolukuista ja helposti ymmärrettävää, niin kuvamateriaaliltaan, kuin myös tekstiltään. Kuvat on esitetty kuvakansiossa loogisessa järjestyksessä. Yhtenä laatutavoitteena oli myös käytännön työssä käytettävyys ja se, että kuvakansion sisältö vastasi päiväkodilta nousseisiin tarpeisiin. Ulkomuodoltaan kuvat ovat niitä kuvia, joita yhteistyöpäiväkoti halusivat meidän tuottavan, ja siinä muodossa, kuin niitä meiltä pyydettiin. Lisäksi laatutavoitteenamme oli, että pystyimme tuottamaan kuvakansion, joka tuki lasten kasvua, kehitystä ja oppimista vuorovaikutuksen suunnasta.

Laatukriteereinä esteetöntä vuorovaikutusta tukevalle kuvakansiolle ja sen käyttöä tukevalle ohjeistukselle olivat käytettävän tekstin ymmärrettävyys ja helppolukuisuus, materiaalin johdonmukaisuus ja käytettävyys käytännön työssä, sisällön vastaavuus asetettuihin tavoitteisiin ja käytettävän lähdeaineiston luotettavuus ja ajankohtaisuus. Yhtenäisellä kuvien käytöllä tuettiin lasten esteetöntä viestintää, joka lisää lasten tasa-arvoista ja yhdenvertaista osallisuutta. Kuvakansion avulla pyrittiin tukemaan lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan.

6.1 Projektiorganisaatio ja viestintä

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Päijät-Hämeessä Asikkalassa sijaitsevan päiväkotin Hulivilin kanssa. Hulivili on vuorohoitoyksikkö, jossa on kuusi lapsiryhmää 0–5-vuotiaille lapsille. Esiopetusryhmät toimivat viereisen koulun tiloissa. Hulivilissä työskentelee 20 vakituista ja 9 määräaikaista työntekijää. Opinnäytetyötä varten toteutettiin alkukartoituskysely, johon pyydettiin vastauksia koko päiväkodin henkilökunnalta. Koko henkilöstö sai tuoda esiin toiveitaan ja tarpeitaan kuvakansioon

liittyen. Opinnäytetyölle oli myös nimetty ohjaajaksi varhaiskasvatuksen opettaja, keneltä saimme palautetta prosessin eri vaiheissa. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa oli mukana myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yhteydenpito ja viestintä opinnäytetyötä ohjaavan varhaiskasvatuksen opettajan kanssa tapahtui sekä sähköpostin välityksellä että puhelimitse, kuin myös työpäivän aikana keskustellen. Päiväkodin johtajan kanssa olimme yhteydessä opinnäytetyötä koskevissa hallinnollisissa asioissa, kuten tutkimusluvan, tekijänoikeuksien ja resurssien kartoittamisessa. Valmis opinnäytetyö esiteltiin henkilökunnalle ja kuvakansioista pyydettiin palautetta koko henkilökunnalta.

Opinnäytetyön ryhmämme keskinäinen viestintä tapahtui säännöllisesti etäyhteyksien avulla niin tekstiviestein kuin myös Teams-kokouksin, jossa kävimme läpi opinnäytetyömme meneillä olevia vaiheita, työnjakoa sekä suunnittelimme vastuunjakoa opinnäytetyön jatkamiseksi. Yhteydenpidon säännöllisyys takasi sen, että koko ryhmä oli ajan tasalla opinnäytetyönprosessista ja kykenimme etenemään suunnitellusti.

6.2 Toimintasuunnitelma

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään toimintasuunnitelma, sillä opinnäytetyön idean ja tavoitteiden tulee olla tiedostettuja, harkittuja sekä perusteltuja. Toimintasuunnitelma vastaa kysymyksiin miksi tehdään, mitä tehdään ja miten tehdään. (Vilka & Airaksinen 2003, 26.) Toimintasuunnitelmassa asetimme tavoitteet opinnäytetyölle, rajasimme työn aiheen, kokosimme tietoperustan, teimme sisällysluettelon ja lähdeluettelon sekä hahmottelimme aikataulun.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka fyysisenä tuotoksena syntyi esteettöntä vuorovaikutusta tukeva kuvakansio. Toiminnallinen opinnäytetyö eteni projektille tyypillisellä tavalla ja käynnistyi suunnitelman laatimisella. Rajasimme suunnitelmaa laatiessa aiheita ja määrittelimme opinnäytetyön tarkoitukset ja tavoitteet. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä jotain käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Toteutustapana voi olla kohderyhmän mukaan myös kansio tai opas. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Meidän opinnäytetyössämme tavoiteltiin kuvien käytön ohjeistamista, toteutustapana oli kuvakansio.

Toiminnallisen opinnäytetyön raportti on teksti, josta selviää mitä, miksi ja miten olet tehnyt, millainen työprosessisi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin olet päätenyt. Lukija voi raportin perusteella päätellä, miten olet opinnäytetyössäsi onnistunut. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.) Kehittämistarpeen tunnistaminen on ensimmäinen vaihe, jota seuraa ideointi ratkaisujen löytämiseksi, luonnostelu, kehittäminen ja lopuksi sen viimeistely. Prosessi edellyttää asiantuntijoiden ja tahojen välistä yhteistyötä sekä yhteydenpitoa. (Jämsä & Manninen 2000, 28–29.)

6.3 Kehittämistarpeen tunnistaminen

Opinnäytetyön aihetta toivottiin Asikkalan Päiväkotihulivilistä. Yksi opinnäytetyön tekijöistä työskenteli kyseisessä päiväkodissa, jota kautta kehittämistarve selvisi. Päiväkodissa käytettiin kuvakommunikointia työvälineenä, mutta ammattilaiset kaipaivat sinne yhtenäisempää kuvakansiota, joka olisi käytössä kaikissa päiväkodin ryhmissä. Kehittämistarpeesta tavoitteeksi nousi jo käytössä olevan palvelumuodon parantaminen, eli kuvakommunikoinnin edelleen kehittäminen.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä käytetään organisaatiotasolla erilaisia laadun kehittämisen menetelmiä, joista yksi on arviointitiedon kerääminen nykyisistä palveluista. Usein tehdään asiakaskyselyitä ja selvityksiä ja sitä kautta analysoidaan organisaation kehittämistarpeet. (Jämsä & Manninen 2000, 29.) Asiakasnäkökulmien selvittäminen on välttämätöntä prosessin läpiviemiseksi. Alkuvaiheessa tulee selvittää asiakkaiden tiedostetut ja tiedostamattomat tarpeet ja muokata tuotosta siten, että kaikkien asiakastasojen tarpeet voidaan osoittaa huomioon otetuiksi kehitysprosessin lopputuotoksessa. (Jämsä & Manninen 2000, 20.)

6.4 Ideointivaihe

Kun varmuus kehittämistarpeesta on saatu, mutta päätöstä ratkaisukeinoista ei ole löytynyt, käynnistyy ideointivaihe eri vaihtoehtojen löytämiseksi. Ominaista tässä vaiheessa on, että etsitään vastauksia millainen tuote auttaa ongelmanratkaisua ja vastaa yhteistyötahon tarpeeseen. (Jämsä & Manninen 2000, 35.) Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä oli Webropol-alkukartoituskysely, joka lähetettiin sähköpostitse päiväkodin vakituisille työntekijöille, eli 20 henkilölle. Kysely sisällytti saatekirjeen (Liite 1), jossa vastaajille perusteltiin alkukartoitusta ja heitä ohjattiin kyselyn vastaukseen. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa päiväkodin henkilöstön kokemuksia kuvien käytöstä es-

teettömän viestinnän tukena, ja kerätä henkilöstöltä tietoa siitä, millaista kuvakansion materiaali-pankkia lähdemme heille koostamaan. Kyselyssä kerättiin työntekijöiden toiveita ja ehdotuksia siitä, mitä asioita olisi korjattava sekä mitä tulisi tehdä, jotta tavoitteet saavutettaisiin. Pyysimme myös yhteistyökumppanilta palautetta kyselystä, ennen kuin lähetimme sen henkilökunnalle.

Kyselyn avulla saimme monipuolisen näkökulman kuvakansion toteuttamiseen. Alkukartoituskysely valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi sen luotettavuuden ja helppokäyttöisyyden vuoksi. Annoimme henkilökunnalle kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn. Kyselyn lisäksi olimme tiiviisti yhteydessä yhteistyökumppanimme kanssa opinnäytetyöhön liittyen koko prosessin ajan.

6.5 Luonnosteluvaihe

Luonnosteluvaihe käynnistyy, kun on tehty päätös siitä, millainen tuote on aikomus suunnitella ja toteuttaa. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Tähän vaiheeseen kuuluu myös moniammatillisen asiantuntijatiedon hyödyntäminen. Kirjallisuuteen perehtyminen ja asiantuntijatiedon hankinta auttaa tunnistamaan ne tekijät, joista syntyy tuotteen laatu. Sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakkaat eivät ole aina tuotteen ensisijaisia käyttäjiä, vaan hyöty asiakkaalle voi tulla esimerkiksi henkilökunnan kautta. Servitetään palvelujen tuottajien eli henkilökunnan tarpeet ja näkemykset ja lisäksi asiakkaiden tarpeet, ongelmat ja ominaisuudet, sillä he ovat lopullisia hyödynsaajia. (Jämsä & Manninen 2000, 44, 50.)

Analysoimme luonnosteluvaiheessa kyselyn vastauksia havainnoimalla Webropolin vastausprosentteja ja palkkikaavioita. Kysely antoi meille arvokasta tietoa siitä, mikä oli kuvien käyttämisen lähtötilanne päiväkodissa, millaisiin tilanteisiin kuvia erityisesti tarvittiin ja kuinka paljon, minkälaista ohjausta kuvien käyttöön kaivattiin sekä millaisia kuvia työntekijät mieluiten käyttäisivät. Kyselystä selvisi, että päiväkodin henkilöstö toivoi kuvia lasten itseilmaisun tukemiseen, tunteiden ilmaisemiseen, siirtymätilanteisiin, käyttäytymisen ja haastavien tilanteiden tukemiseen sekä toiminnanohjaukseen. Kyselyssä eniten ääniä sai Papunetin piirroskuvat, joita toivottiin värillisinä, selkeinä ja yleisilmeiltään siisteinä. Kuvien käyttötavaksi toivottiin kuvatauluja erilaisiin tilanteisiin, seinälle sopivia kuvia sekä avainnauhaan sopivia yksittäisiä kuvia. Kyselyssä oli myös lopussa avoin kysymys, jossa tarpeina nousi kuvakansion suhteen selkeys, helppokäyttöisyys, monipuolisuus, sopiva koko, suuret kuvat sekä helppokäyttöisyys eri tilanteissa.

Kysely auttoi meitä rajaamaan kuvakansion teemoja, valitsemaan kuvia sekä kohdentamaan ohjeistusta tarvetta vastaavaksi. Kyselystä saadun tiedon lisäksi tutustuimme monipuolisesti aiheeseen kohdistuvaan kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin kuten muihin opinnäytetöihin. Olimme yhteydessä myös päiväkodin varhaiserityisopettajan kanssa, ja hän jakoi meille tietoa ja materiaalia kuvien käytöstä. Tällä tavoin saimme tarpeellista tietoa lasten kielellisestä kehityksestä, kuvakomunikoinnista ja sen käytöstä varhaiskasvatuksessa.

6.6 Kehittelyvaihe

Tuotteen kehittäminen etenee luonnosteluvaiheessa valittujen ratkaisuvaihtoehtojen, periaatteiden, rajausten ja asiantuntijayhteistyön mukaisesti. (Jämsä & Manninen 2000, 54.) Kehittelyvaiheessa aloimme kokoamaan kuvakansiota yhteistyötaholle lähettämämme kyselyn (LIITE 2) pohjalta, saamiemme vastausten avulla. Tässä vaiheessa tiivis yhteydenpito päiväkodin kanssa jatkui, jotta tuotos onnistuisi mahdollisimman hyvin ja vastaisi mahdollisimman hyvin työelämän tarpeita ja toiveita. Kansiossa ja kuvissa käytettiin yhteistyökumppaneiden valitsemaa visuaalista linjaa. Kehittelyvaiheessa yhteydenpito yhteistyöpäiväkotiin tapahtui viestein ja sähköpostitse päiväkodin johtajan ja opinnäytetyön ohjaajan, varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Yhteydenpitoa tapahtui myös osittain kasvotusten työpäivän lomassa keskustellen. Yhteyttä pidettiin prosessin edetessä säännöllisesti, ja eri prosessin vaiheissa. Kansion kuvat tiivistettiin kyselystä esiin nousseiden aiheiden piiriin ja ansiosta tehtiin toimiva ja helposti käytettävä väline varhaiskasvatukseen.

Kehittelyvaiheessa alkukartoituskyselyyn pyydettiin palautetta yhteistyökumppanilta, sekä päiväkodin johtajalta. Kuvakansion materiaalista lähetimme luonnoksen yhteistyökumppanille, josta pyysimme palautetta. Prosessin edetessä lähetimme luonnoksen kuvakansiosta yhteistyökumppanille, josta saimme palautteen. Kehittelyvaiheessa alkukartoituskyselyn jälkeen perehdyimme kyselylomakkeella saatuihin vastauksiin. Kun olimme saaneet tiedon siitä, mikä kuvien käytön lähtötilanne päiväkodissa on, minkälaisia kuvia yhteistyötaho kaipaa, ja mihin arjen tilanteisiin kuvakansiota kaivattiin, aloimme kokoamaan materiaalipankkia. Materiaalipankin kokoaminen alkoi kuvia keräämällä ja teemoittamalla. Kuvien keräämisen ja teemoittelun jälkeen pyysimme palautetta yhteistyötaholta. Kun yhteistyötaho oli antanut palautteen ja kuvat hyväksynyt, aloimme kokoamaan ohjeistusta kuvien käyttöön. Ohjeistuksessa huomioitiin, että varhaiskasvatuksen vuorovaikutustilanteet muuttuisivat esteettömäksi vuorovaikutusta tukemaan. Ohjeistuksen kokoamisen jälkeen, viimeiste-

limme materiaalipankin kuvakansion ja koostimme kuvatuen materiaalin siihen muotoon, jota yhteistyötaho alkukartoituksessa meiltä pyysi. Kun kuvatuen materiaalipankki oli viimeistely ja valmistunut, toimitettiin se yhteistyötaholle päiväkotiin. Lopuksi pyysimme palautetta päiväkodilta sähköpostitse lähetettävän palautekyselyn kautta (LIITE 3). Lähetimme lisäksi yhteistyökumppanille oman palautekyselyn.

6.7 Viimeistelyvaihe

Kun tuote mahdollisten eri vaiheissa tehtyjen versioiden jälkeen valmistuu, käynnistyy sen viimeistely saatujen palautteiden tai koekäytöstä saatujen kokemusten pohjalta. Viimeistely sisältää yksityiskohtien hiomista, käyttö- tai toteutusohjeiden laadintaa ja päivittämisen suunnittelua. Kaikkien tuotemuotojen kehittelyn eri vaiheissa tarvitaan palautetta ja arviointia. (Jämsä & Manninen 2000, 80–81.) Viimeistelyvaiheessa pyysimme varhaiskasvatuksen ammattilaisilta palautelomakkeen (LIITE 3) avulla kirjallista palautetta tuotoksesta. Palautelomakkeessa peilattiin kuvakansion vastaavuutta sille asetettujen laatuksien kanssa. Palautteen pohjalta kykenimme viimeistelemään kansion, jotta saimme yksikköön lopullisen, heidän tarpeitaan ja kriteereitään vastaavan tuotoksen. Veimme valmiin kuvakansion ja opasvihkon tulostettuna versiona päiväkotiin, jotta se oli helposti saatavilla työntekijöille. Päiväkodin henkilöstö sai viikon aikaa vastata palautekyselyyn, jonka jälkeen haimme paperiset palautelomakkeet itselle. Lopuksi esittelimme päiväkodin henkilöstölle opinnäytetyön ja teimme PowerPoint-esityksen, jonka päiväkoti sai myös itselleen myöhemmin tarkasteltavaksi. Opinnäytetyöstämme ei tullut henkilöstö tms. kustannuksia, vaan ainoa hankittava materiaali oli kuvakansion kuvamateriaali tulostettuna, mikä voitiin toteuttaa päiväkodin omilla välineillä ilman erillistä maksua.

Valmis kuvakansio sisälsi varhaiskasvatukseen soveltuvat tunnekuvat, päiväjärjestyskuvat, liikennevalot, siirtymätilannekuvat, tunnemittarin sekä avainnauhakuvat. Opasvihkosta tuli 19 sivua pitkä kokonaisuus, jossa on yleistä ohjeistusta kuviin ja niiden käyttöön, sekä esitetty kuvien käytön teoriaa käytännön tueksi. Oppaassa käytetyt lähteet löytyvät tekstistä viitteinä sekä opasvihkon lopussa lähdeluettelosta.

7 ARVIOINTI

Arvioimme opinnäytetyömme lopputuotosta suhteessa laatukriteereihin, sille asetettuihin tavoitteisiin ja työelämän tarpeisiin. Opinnäytetyön prosessia arvioidaan suhteessa omiin oppimistavoitteisiin ja aikataulutukseen. Lisäksi arvioimme yhteistyötä päiväkodin kanssa ja keskinäistä yhteistyötämme prosessin eri vaiheissa. Opinnäytetyön ohjaaja oppilaitokselta arvioi työtämme työpajoissa sekä ohjauksissa, ja tämän avulla saimme kehitettyä opinnäytetyöstä laatukriteereitä vastaavan. Lähetimme myös yhteistyökumppanille oppilaitoksen palautelomakkeen. Yhteistyökumppanin palautelomakkeessa saimme palautetta työn tarkoituksesta ja tavoitteista, yhteistyöstä ja opinnäytetyön tuloksista.

Mielestämme pääsimme laatutavoitteisiin kuvakansion ulkomuodon osalta, ja myös palautteiden pohjalta näin voitiin todeta. Käytännön työssä kansion käytettävyyttä selviää varmasti vielä tarkemmin ajan kanssa, kun se otetaan arkeen mukaan. Kuvakansio, joka tukee lasten kasvua, kehitystä ja oppimista vuorovaikutuksen suunnasta oli tärkeä tavoite, jonka ympärille koko työ mielestämme loppujen lopuksi kuitenkin muodostui. Laatukriteerit olivat mukanaamme ja mielessämme koko toteutuksen ajan. Onnistuimme mielestämme niissä kriteereissä mitä olimme asettaneet, vaikkakin luotettavien ja ajankohtaisten lähteiden löytäminen oli haastavaa ja jouduimme jollain osin käyttämään hieman vanhempaa materiaalia.

Koimme kuvakansion tekemisen tärkeänä myös meille itselle ajatellen tulevaa työtämme. Kuvakansio ja kuvien käyttö tukee esteetöntä vuorovaikutusta lasten kanssa, ja siitä syystä tulee olemaan osa meidänkin kommunikointiamme lasten kanssa työelämässä. Kuvakansiota oli helppo alkaa kokoamaan tutustuttuamme kattavaan tietoperustaan aiheesta. Papunet, sen kuvat sekä kuvien käyttö varhaiskasvatuksessa olivat meille ennestään tuttuja asioita, ja tämä helpotti kansion ja ohjeistuksen kokoamista. Koimme tärkeänä kuitenkin aiheeseen perehtymisen ja opimme myös sitä kautta paljon uuttakin kuvien käytöstä.

Keräsimme loppupalautteen avulla tietoa päiväkodin henkilöstöltä, saadaksemme palautetta työntekijöiltä, jotka tulevat käyttämään kuvakansiota arjessaan. Palautekyselyssä kysymyksiin pystyi vastaamaan asteikolla 1–5. Lisäksi kyselyssä oli avoin palaute osio, johon pystyi kirjoittamaan vapaasti palautetta. (LIITE 3.) Saimme kyselyyn vastauksia 3 kappaletta. Olisimme toivoneet enemmän vastauksia, jotta olisimme saaneet tarkempaa palautetta ja tuloksia. Ymmärrämme kuitenkin,

että varhaiskasvatuksen arjessa voi olla kiirettä, jonka vuoksi vastaamiseen ja kansion tarkasteluun ei ole vielä ollut kaikilla aikaa.

Vastauksia tarkastellessamme huomasimme, että vastaukset olivat aika yhtenäisiä. Henkilöstön mielestä kuvakansio tulee vaikuttamaan päiväkodin vuorovaikutuksen esteettömyyteen melko paljon sekä paljon. Palautekyselyssä kaikki 3 vastasivat, että kuvakansion materiaalit tulevat tukemaan lasten osallisuutta päiväkodin arjessa. Kuvien teemoitteluun liittyvässä kysymyksessä eniten vastauksia sai paljon ja erittäin paljon. Tietoperustan koettiin vastaavan työyhteisön tarpeisiin melko paljon ja paljon. Henkilöstö koki, että kuvakansio soveltuu käytettäväksi arjen työhön paljon. Avoimessa palautteessa henkilöstö kertoi, että aihe on hyödyllinen, tarpeellinen ja hyvä lisä kuvien käyttöön. Kansion tunnekuvat tuovat uutta näkökulmaa kuvien käyttöön. Positiivista palautetta tuli myös kaulanauhakuvista, jotka löytyvät kansioista erillisinä. Henkilöstö koki, että kuvien käytön päivittäminen tuli heille tarpeeseen sekä aihealue on nyt entistä laajempi, mikä parantaa käyttömahdollisuuksia. Olemme tyytyväisiä palautteeseen ja sen avulla voimme todeta, että kuvakansio on ollut päiväkodin tarpeita vastaava ja heidän toiveensa on otettu huomioon. Henkilökunnan keskuudesta nousi esiin huoli siitä, että kuinka kuvakansion juurruttaminen työyhteisöön onnistuu ja tullaanko kansiota käyttämään yhtenäisesti. Kansion jääminen osaksi päiväkodin arkea oli tavoitteenamme, mutta sen toteutuminen kokonaisuudessaan on kuitenkin henkilökunnasta itsestään kiinni. Toivomme kuitenkin, että vaikei kansiota otettaisiin käyttöön päiväkodissa, toisi se vuorovaikutuksen esteettömyyttä osaksi päiväkodin arvomaailmaa ja henkilökunta saisi opinnäytetyötämme uusia ideoita ja näkökulmia kuvien käyttöön.

8 POHDINTA

Toiminnallisen opinnäytetyön prosessi on mielestämme ollut sekä mielenkiintoinen että haastava. Jokaisella opinnäytetyöryhmämme jäsenellä on työkokemusta varhaiskasvatuksen kentältä, joten työn aihe kosketti kaikkia ja opinnäytetyö koettiin merkityksellisenä ja tarpeellisenä. Koimme kuvakansion tekemisen tärkeänä myös meille itsellemme ajatellen tulevaa työtämme. Kuvakansio ja kuvien käyttö tukee esteetöntä vuorovaikutusta lasten kanssa, ja siitä syystä tulee olemaan osa meidänkin kommunikointiamme lasten kanssa työelämässä. Kuvien käyttö osana varhaiskasvatusta on tärkeää ja kokemuksiemme mukaan kuvia käytetään, mutta niiden käyttö ei ole yhtenäistä ryhmien kesken. Tavoitteeksi tätä myötä muodostui varhaiskasvatusryhmien kuvien käytön yhtenäistäminen, joka auttaa tukemaan esteetöntä vuorovaikutusta esimerkiksi, kun lapset siirtyvät ryhmästä toiseen iän myötä. Vaikka aihe tuli suoraan yhteistyöpäiväkodin henkilöstöltä, olimme myös omassa työssämme havainneet, kuinka vaihtelevaa kuvien käyttö on esteettömän vuorovaikutuksen tukijana, ja kuinka vähän siihen on saatavilla ohjeistusta.

Opinnäytetyön prosessi alkoi keväällä 2021 opinnäytetyön suunnittelulla, aiheen miettimisellä ja toiminnallisen osuuden ideoinnilla. Jo heti alkuun, suunnitelmanamme oli toteuttaa jonkinlainen, esteetöntä vuorovaikutusta tukeva kuvakansio varhaiskasvatuksen ammattilaisten käyttöön. Opinnäytetyön suunnittelu oli aikaa vievin osuus, ja tässä vaiheessa prosessia luimme paljon alan kirjallisuutta ja perehdyimme pienten lasten kehitykseen ja kasvuun sekä niiden tukemiseen, erityisestuen tarpeeseen varhaiskasvatuksessa, kommunikoinnin tukemiseen, ja varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämiseen. Aloimme koostamaan tietoperustaa. Tietoperustan jälkeen aloimme ideoidaan kuvakansiota ja suunnittelemaan toteutusta syksyllä 2021. Tämä vaihe oli mielenkiintoinen ja antoisa, sillä saimme teoreettisen osuuden jälkeen alkaa koostamaan itse tuotosta ja käyttää näin tietoa ja taitoa, jota olimme opinnäytetyönprosessin aikana oppineet. Keväällä 2022 tapahtui kuvakansion koostaminen ja lopputuloksen valmistuminen. Papunet ja sen kuvat sekä kuvien käyttö varhaiskasvatuksessa olivat meille ennestään tuttuja, joka helpotti kansion ja ohjeistuksen kokoamista. Lopputuotoksena yhteistyöpäiväkotiimme muodostui kuvakansio ja siihen liittyvä kuvatuken opasvihko, jolla varhaiskasvatuksen henkilöstöä ohjataan kuvatuken käyttöön. Kuvakansio on kohdennettu varhaiskasvatukseen, mutta mielestämme se soveltuu lasten kanssa työskenteleeseen muillakin sosionomin työpaikoilla.

Mielenkiintoista prosessin aikana oli saada tulevaan työhön myös itselle tietoa tärkeästä aiheesta ja fyysistä materiaalia käytettäväksi esteettömän vuorovaikutuksen tueksi ja mahdollistajaksi. Haastavaa prosessin aikana oli pysyä aikataulussa ja löytää kuvallisen tuen käyttöön liittyvää kirjallisuutta. Myös etätyöskentely aiheutti haasteita, kun opinnäytetyön tapaamiset olivat lähes kokonaan etäyhteyksien avulla järjestettyjä. Nyt jälkikäteen ajateltuna olisimme voineet aikatauluttaa opinnäytetyömme eri vaiheita tarkemmin, jotta aikataulu olisi ollut tarkempi ja prosessi ei olisi aiheuttanut paineita keväällä 2022 työn valmistumisen suhteen. Yhteistyö yhteistyötahon kanssa oli välillä haastavaa, kun kommunikointi tapahtui suurelta osin sähköpostitse. Kuitenkin kaikki prosessia varten tarvitsemamme asiat ja kysymykset saatiin käytyä läpi, ja yhteistyökumppani vastasi nopeasti, mikä helpotti prosessia. Myös oman opinnäytetyön ryhmämme välinen yhteistyö oli välillä haastavaa eriävien aikataulujen vuoksi. Kuitenkin on ollut antoisaa saada tehdä opinnäytetyötä ryhmässä, sillä ryhmässä työskennellessä ajatustenvaihto on ollut monipuolisempaa, sekä yhdessä on saatu kattavasti näkökulmia varhaiskasvatuksen esteettömään vuorovaikutukseen ja kuvien käyttöön.

Sosiaalialan kompetenssien mukaan sosiaalialan eettistä osaamista ovat ihmisarvon, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistäminen sekä eettisesti perusteltu oman ja ammattialan reflektio. (Arene ry 2017.) Omana oppimistavoitteenamme oli reflektoida tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisten lähtökohtien toteutumista varhaiskasvatuksessa ja pohtia varhaiskasvatuksen roolia nimenomaan yhdenvertaisuutta edistävänä ja syrjäytymistä ehkäisevänä palveluna. Esteetöntä vuorovaikutusta tukevan kuvakansion avulla tuetaan lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan ja tarjotaan lapsille tasa-arvoisemmat lähtökohdat vuorovaikutukseen. Esteetöntä vuorovaikutusta tukevan kuvakansion avulla taataan jokaiselle lapselle samat lähtökohdat oppimiseen, itseilmaisuun ja tunnetaitojen kehittämiseen lähtökohdista riippumatta. Tarkoituksenamme onkin, että kuvatuun käyttö kohtaisi varhaiskasvatuksessa kaikki lapset, ei vain erityisen tuen tarpeessa olevia, tai kielellisiä haasteita omaavia lapsia.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen pitää sisällään muun muassa sosiaalisen hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen, syrjäytymisen ehkäisyn yhteiskunnassa ja yhteisöissä sekä osallistavien ja valtaistavien toimintatapojen omaksumisen osaksi työn toteuttamista. (Arene ry 2017.) Oppimistavoitteenamme oli tunnistaa lasten hyvinvointia ja osallisuutta haavoittavia tekijöitä varhaiskasvatuksessa ja kehittää työhön osallisuutta tukevia ja syrjäytymistä ehkäiseviä työmenetelmiä ja -käytänteitä. Varhaisen tukemisen avulla ehkäistään haasteiden kasaantumista ja myöhempiä sosiaalisten taitojen, tunnetaitojen tai vuorovaikutustaitojen ongelmia.

Opinnäytetyömme tukee lasten vuorovaikutusta, itseilmaisua, tunnetaitojen kehittymistä. Lisäksi opinnäytetyömme helpottaa varhaiskasvatuksen arkea tukemalla arjen sujumista eri siirtymätilanteissa, kuten pukeutuminen, riisuminen, wc-toimet ja ruokailutilanteet.

Opinnäytetyömme kehitti esteetöntä vuorovaikutusta lisäämällä keinoja lasten ilmaisuun kuvatuin keinoin, koska lasten sanalliset taidot tai puutteelliset vuorovaikutustaidot eivät välttämättä mahdollista suullista ilmaisua eri arjen vuorovaikutustilanteissa.

Aihe-alue oli mielestämme laaja, joten tarkempi asiakasryhmien määrittely ja niiden tutkiminen kuvien käytössä olisi paikallaan. Jatkotutkimuksena aiheelle voisi olla esimerkiksi esteettömän vuorovaikutuksen tukeminen kuvatuin avulla jollekin tietyille lapsiryhmälle, esimerkiksi s2-lapsille. Myös kuvallisesti tuettuun tunnekasvatukseen olisi hyvä saada lisää materiaalia, tunteiden ilmaisun tukeminen ja omien tarpeiden ilmaisun tukeminen tuo lapselle turvaa. Lasten vuorovaikutuksen tukemisen kehittäminen on tärkeää, ja sitä on syytä pitää ajan tasalla erilaisten tutkimusten ja tiedon avulla.

Teimme opinnäytetyön suunnitelmaan myös riskien selvittelyn SWOT-analyysin avulla. Selvitimme vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet sekä uhat. Jälkeenpäin ajateltuna, tämä oli tarpeellinen, jotta ymmärsimme nämä opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Haasteina koimme tiukan aikataulun opinnäytetyön tekemiselle ja etätyöskentelyn, ja nämä oli myös riskianalyysissä otettu esille. Pääsimme kuitenkin lopulta mielestämme tavoitteisiimme, ja toteutuksesta tuli sekä meille, että päiväkodille hyödyllinen ja mieleinen lopputulos.

LÄHTEET

Aaltonen Olli 2008. Puhe kommunikaatiomuotona ja tutkimuskohteena. *Puhe ja kieli*, 28:2, 85–94. Hakupäivä 9.2.2022. <https://journal.fi/pk/article/view/5113/4617?acceptCookies=1>

Aivoliitto. Esteetön viestintä. Hakupäivä 15.1.2022. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/ohjaus-ja-neuvonta/estee-ton-viestinta/#846c3a86>

Alijoki, Eila 1998. *Pesästä pieni ponnistaa - Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen*. Kirjayhtymä.

Arene Ry. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017. *Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren - Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä*. Raportti 2017. Helsinki. Hakupäivä 6.3.2022. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Asikainen Marja & Hannus Sinikka 2013. 2013; 129 (2):182–8. *Kehittyvä puhe*. Lääketieteellinen aikakauskirja *Duodecim*. Hakupäivä 2.2.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo10750>

Hakamo Maija-Leena 2011. *Puhekuplia – lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen*. Lasten keskus.

Halenius, Outi & Suhonen, Eira 2006. *Toimintaan sitoutuneisuuden arviointi leikki-ikäisellä lapsella*. Teoksessa Kontu, Elina & Suhonen, Eira. 2006. (toim.) *Erytispedagogiikka ja varhaislapsuus*. Yliopistopaino Kustannus.

Heinämäki, Liisa 2000. *Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Helenius, Aili & Lummelehti, Leena 2018. *Varhaiskasvatus –perusteita*. Helsinki: BoD-Books on Demand.

Hämäläinen, Virpi, Merikoski, Hannele, Munne, Tiia, Nikkilä, Tarja & Pulli Tuula 2013. Esteetön viestintä yhteinen asiamme. Arjen käytäntöjä lapset. Avainsäätö. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.

Jämsä, Kaisa & Manninen Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kangas, Jonna, Lastikka, Anna-Leena & Karlsson, Liisa 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kess, Riikka & Kielinen, Marko 2020. Puheenvuoroja kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta. Hakupäivä 9.2.2022. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526226590.pdf>

Koivula, Merja & Laakso, Marja-Leena 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, Merja, Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö vastapaino Oy.

Launonen, Kaisa 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Kehitysvammaliitto.

Mustajoki, Henriikka & Kohonen, Iina 2021. Mikä ihmeen tutkimusetiikka? Tutkimusetiikka ja tiedeviestintä Suomessa. Vastuullinen tiede. Hakupäivä 7.3.2022, <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/mika-ihmeen-tutkimusetiikka>

Nurmilaakso, Marja & Välimäki, Anna-Leena 2011. Lapsi ja kieli -kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Unigrafia Oy, Helsinki.

Opetushallitus. Maahanmuuttotoustaustaiset oppijat varhaiskasvatuksessa. Hakupäivä 17.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/maahanmuuttotoustaustaiset-oppijat-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Grano Oy. Helsinki. Hakupäivä 2.2.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Paavola-Ruotsalainen, Leila & Rantalainen, Katariina 2020. Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa Niemitalo-Haapola, Elina, Haapala, Sini & Ukkola, Soile. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus.

Papunet 2014. Vuorotellen. Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. Hakupäivä 2.2.2022. https://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/vuorotellen-opas_2014_netti.pdf

Papunet 2019. Kommunikoinnin esteettömyys. Hakupäivä 15.1.2022. <https://papunet.net/tietoa/kommunikoinnin-esteettomyys>

Papunet 2021. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Hakupäivä 12.2.2022. <https://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Pärkö, Kristiina 2004. Kiireettömästi kielellisiin harjoituksiin-lämpimän vuorovaikutuksen tärkeydestä kielellisen kehityksen tukemisessa. Teoksessa Keskinen, Soili ja Virhonen, Heli. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sajaniemi, Nina 2006. Sääteilytoimintojen kehittyminen. Teoksessa Kontu, Elina & Suhonen, Eira. 2006. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Yliopistopaino Kustannus.

Savinainen-Makkonen Tuula & Hällback Hanna 2012. Äänteellisen kehityksen ongelmat sairauksien ja oireyhtymien osana. Teoksessa Kunnari Sari & Savinainen-Makkonen Tuula (toim.) Pienten sanat – Lasten äänteellinen kehitys. Juva: PS-kustannus.

Siiskonen Tiina, Aro Tuija, Ahonen Timo, Ketonen Ritva 2014. Joko se puhuu? -Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. PS-kustannus.

Silvén Maarit 2006. Mitä varhainen vuorovaikutus ja 2-vuotiaan kielitaito kertovat kehityksen jatkumosta? Puhe ja kieli, 26:2, 115–122. Hakupäivä 1.2.2022. <https://journal.fi/pk/article/view/6657/5434>

Tikoteekki - Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus 2014. Kuvat kommunikoinnissa. Hakupäivä 4.2.2022. https://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/kuvat_kommunikoinnissa_2014.pdf

Varhaiskasvatustilaki 540/2018. Hakupäivä 23.8.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vilka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. E-aineisto. PS-kustannus.

Vilka, Hanna & Airaksinen Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

LIITE 1

Saatekirje Webropol-kyselylle

Hei!

Tämä kysely on osa Oulun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena on kuvien käyttö esteettömän vuorovaikutuksen tukijana varhaiskasvatuksen arjessa.

Esteetön vuorovaikutus tarkoittaa sitä, että keskinäinen viestintä tapahtuu tavalla ja kielellä, jota molemmat osapuolet ymmärtävät ja jolla he pystyvät ilmaisemaan itseään. (Papunet 2019). Esteettömällä viestinnällä tarkoitetaan niitä kommunikointikeinoja, jotka tukevat ja korvaavat puhetta, kuten esimerkiksi kehonkieli, tukiviittomat, kuvat, piirtäminen tai puhelaitteet. Esteettömän viestinnän keinoilla tuetaan lapsen vuorovaikutuksen kehittymistä ja edistetään hänen älyllistä kehitystään ja oppimistaan. (Aivoliitto.) Opinnäytetyön tavoitteena laatia kuvakansio yhtenäistämään kuvien käyttöä varhaiskasvatuksen arjessa ja eri ammattiryhmien välillä. Kysely on suunnattu Päiväkotihuliviliin varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Kysely on alkukartoitus, jonka vastausten pohjalta lähdemme rakentamaan kuvakansiota. Kyselyyn toivotaan avoimia vastauksia opinnäytetyön tavoitteiden täyttämiseksi ja opinnäytetyön laadun takaamiseksi.

Kyselyn kautta kerätyt tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden yksityisyys säilyy, eikä kenenkään vastanneen tietoja tule opinnäytetyössä esiin yksilöllisesti. Kyselyn kautta tulleita vastauksia ei hyödynnetä enää opinnäytetyöprosessin jälkeen, vaan vastaukset hävitetään asianmukaisella tavalla.

Pyydämme vastaamaan kyselyyn 11.03.2022 mennessä

Yhteistyöterveisin,

Jonna Hyrkäs, Jenni Kivistö, Anni Pahkala & Satu Tikkanen

Kuvien käyttö esteettömän vuorovaikutuksen tukena varhaiskasvatuksessa

1. Työnimikkeesi/koulutuksesi?

- varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- varhaiskasvatuksen opettaja
- varhaiskasvatuksen erityisavustaja
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- Muu, mikä _____

2. Minkä ikäisten lasten ryhmässä työskentelet?

Tähän vastaus vuosina

- 0-3v
- 3-5v
- 5v
- esikoulu

3. Onko lapsiryhmässä, jossa työskentelet, lapsilla haasteita kommunikoinnissa tai vuorovaikutustaidoissa?

- kyllä
- ei

4. Miten nämä kommunikoinnin tai vuorovaikutustaitojen haasteet ilmenevät ryhmänne lapsilla?

---

5. Millä tavoin esteettömän viestinnän eri keinot näkyvät teidän päiväkodissanne?

Voit lisätä tekstiä vastauksen perään

☐ tukiviittomat	_____
☐ kuvatuki	_____
☐ kehollinen viestintä	_____
☐ puhelaitteet	_____
☐ viestintäohjelmat	_____
☐ muu, mikä	_____

6. Miten esteettömän viestinnän keinoista juuri kuvat ja kuvien käyttö näkyy teidän päiväkodissanne?

- kuvia käytetään johdonmukaisesti arjen eri tilanteissa
- kuvia käytetään satunnaisesti arjessa eri tilanteissa
- kuvien käyttö on vähäistä
- kuvia ei käytetä juuri lainkaan tai ollenkaan

7. Onko kuvien käyttäminen ja niihin liittyvä ohjeistus mielestänne yhtenäistä koko päiväkodissa?

- kyllä
 ei

8. Kenelle kuvien käyttö on ryhmässänne suunnattu?

Voit valita usean eri vaihtoehdon

- kuvia käytetään kaikkien lasten kanssa johdonmukaisesti
 kuvia käytetään erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla yksilöllisesti
 kuvia käytetään maahanmuuttajalasten ja heidän huoltajien kanssa viestinnän keinona ja vuorovaikutuksen tueksi
 kuvia ei käytetä johdonmukaisesti ja säännöllisesti
 muu, mikä _____

9. Koetko, että johdonmukaisella kuvien käytöllä voidaan edistää lapsiryhmän vuorovaikutuksen esteettömyyttä?

- kyllä
 ei

10. Millaisissa tilanteissa arjessanne käytetään kuvia esteettömän viestinnän tukena?

- siirtymätilanteet
 tunteiden ilmaiseminen ja -kokeminen
 käyttäytymisen tukeminen tai ohjaaminen eri tilanteissa
 lasten itseilmaisun tukeminen
 haastavien tilanteiden käsitteleminen
 toiminnan ohjaus

muu, mikä _____

11. Kuinka paljon kuvallista tukea näissä eri tilanteissa käytetään?

	ei juuri lainkaan	vähän	melko paljon	paljon	erittäin paljon
siirtymätilanteet	☐	☐	☐	☐	☐
tunteiden ilmaiseminen ja -kokeminen	☐	☐	☐	☐	☐
käyttäytymisen tukeminen tai ohjaaminen eri tilanteissa	☐	☐	☐	☐	☐
lasten itseilmaisun tukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
haastavien tilanteiden käsitleminen	☐	☐	☐	☐	☐
toiminnan ohjaus	☐	☐	☐	☐	☐
muu, mikä _____	☐	☐	☐	☐	☐

12. Missä arjen tilanteissa hyötyisitte rakennetusta kuvatuena materiaalipankista parhaiten?

- siirtymätilanteet
- tunteiden ilmaiseminen ja -kokeminen
- käyttäytymisen tukeminen tai ohjaaminen eri tilanteissa
- lasten itseilmaisun tukeminen
- haastavien tilanteiden käsitleminen
- toiminnan ohjaus
- muu, mikä _____

13. Millä perusteella valitset kuvat, joita työssäsi käytät esteettömän viestinnän tukena?

voit valita useamman kuvaavan vaihtoehdon

- kuvien tulee olla selkeitä
- kuvien tulee olla värikkäitä
- kuvien tulee olla mustavalkoisia
- kuvien tulee olla valokuvia aidoista tilanteista
- kuvien tulee olla yleisilmeeltään siistejä
- muu, mikä _____

14. Mitä näistä kuvista mieluiten käyttäisit?

Voit valita useamman eri vaihtoehdon. Nämä ovat kuvatyyppiä, joista valikoimme kuvakansioomme kuvien kuvatyyppin mieltymysten mukaan.

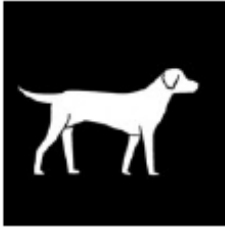
viittomakuva

kuvako-kuva

mulberry-kuva

sclera-kuva

valokuva

arasaac-kuva

piirroskuva

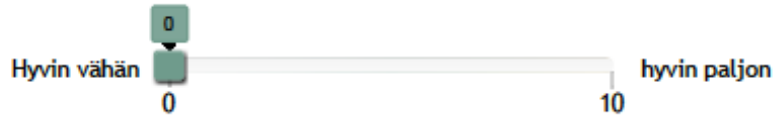
15. Miten haluaisit arjessasi kuvia käyttää?

- yksittäisinä kuvina esimerkiksi avainnauhassa
- kuvatauluiksi koottuina eri tilanteisiin sopiviksi, useita kuvia yhdessä taulussa
- seinällä kuvataulun muodossa
- kuvakoosteena kansiossa

jossain muussa, missä? _____

16. Onko esteettömällä viestinnällä kuvatuen muodossa vaikutusta omaan työhyvinvointiisi?

Helpottaako eri esteettömän viestinnän keinot työn tekemistä niin, että työn miellekkyyks kasvaa

17. Kuinka luontevana työmenetelmänä koet kuvien käytön?

- erittäin luontevaa
- melko luontevaa
- ei kovin luontevaa
- en koe lainkaan luontevaksi tavaksi toimia

18. Oletko saanut riittävästi ohjeistusta ja tukea kuvien käyttöön?

- Olen saanut riittävästi
- Olen saanut jonkin verran
- En ole saanut lainkaan

19. Onko esteettömällä viestinnällä kuvatuen muodossa vaikutusta ryhmän toimivuuteen?

Lisääkö kuvatuen käyttö ryhmän toimivuutta verrattuna siihen, ettei kuvia käytettäisi esteettömän viestinnän tukena lainkaan

20. Mitä toiveita teillä on esteetöntä vuorovaikutusta tukevan kuvakansion suhteen?

LIITE 3

Palautekysely

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena on ollut tuottaa päiväkodillenne esteetöntä vuorovaikutusta edistävä kuvakansio ja siihen liittyvä ohjeistus, joiden avulla te ammattilaiset voitte tukea lasten pystyvyyttä ilmaista itseään, tarpeitaan ja halujaan. Laatukriteereinä kansiolle ovat käytettävän tekstin ymmärrettävyys ja helppolukuisuus, materiaalin johdonmukaisuus ja käytettävyys käytännön työssä, sisällön vastaavuus työelämän tarpeisiin ja käytettävän lähdeaineiston luotettavuus ja ajankohtaisuus.

Vastausvaihtoehdot 1= ei lainkaan 2= vähän 3=melko paljon 4=paljon 5=erittäin paljon

Kuinka arvioit, että kuvakansio tulee vaikuttamaan päiväkodin vuorovaikutuksen esteettömyyteen?

1   2   3   4   5

Tukeeko kuvakansion käyttö mielestäsi lasten osallisuutta päiväkodin arjessa?

Kyllä ____   Ei ____

Kuinka hyvin kuvien teemoittelu mielestäsi vastaa päiväkodin tarpeita?

1   2   3   4   5

Kuinka hyvin kuvakansio sopii käytettäväksi arjen työssä?

1   2   3   4   5

Vastasiko oppaan tietoperusta työyhteisön tarpeita?

1   2   3   4   5

Avoin palaute

Pyydämme vastaamaan kyselyyn 8.5.2022 mennessä.

Yhteistyöterveisin: Anni Pahkala, Jenni Kivistö, Jonna Hyrkäs & Satu Tikkanen